

Key words: art, musical-aesthetic values, musical-aesthetic value of personality, aesthetic education, musical culture.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2014 р.

Рецензент – д. пед. н., проф. Чернуха Н. М.

УДК 378–057.87(477)

М. М. Чумак

**СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ
(90-ті роки ХХ ст.)**

Проблема участі студентської молоді в управлінні навчальними закладами, студентське самоврядування має свою історію. У радянський період центральні освітні управлінські органи, керуючись вказівками партії, рекомендували адміністраціям навчальних закладів залучати молодь до управління ними, практикувати у роботі студентських колективів самоврядування, роль якого більшою мірою зводилася до чіткого виконання вказівок „зверху”. Демократична за своєю суттю сфера громадської активності молоді в значній мірі набула декларативного характеру, була заідеологізованою.

За роки незалежності української держави відбулися значні зміни у сфері освіти. По-новому, з урахуванням нових концептуальних засад розвитку вищої школи в Україні, викладених у Законі України „Про вищу освіту” відбувається залучення студентської молоді до управління навчальними закладами почало діяти студентське самоврядування. У 90 - х роках цей напрямок суспільної активності студентської молоді став по суті одним з перших спроб запровадження демократичних принципів у розвитку вищої школи, формування громадянської позиції юнаків і дівчат [1, с. 12].

Проблема участі студентської молоді в управлінні навчальними закладами, розвиток студентського самоврядування у ВНЗ України в період незалежності має невелику історіографію. Це, зокрема, „Студентське самоврядування для „чайників” за редакцією А. С. Михайлюка [2], методичний збірник „Європейська практика студентського самоврядування в університетах України” за редакцією Т. Буяльського [3]. Заслужують на увагу статті А. Костюченко, М. Новаченко [4], Б. Левківський [5], А. Кравченко [6] та ін. Правда, дослідження цієї проблеми періоду 90-х рр носить фрагментарний характер.

Враховуючи актуальність проблеми виникає необхідність наукового аналізу діяльності студентських колективів в управлінні навчальними закладами, розвитку студентського самоврядування у ВНЗ України у перше десятиліття незалежної України з тим, щоб подібне дослідження дозволило проаналізувати як відбувався розвиток цієї молодіжної ініціативи, показати його позитивні і негативні сторони.

У 90-х рр. поступово відбувалася законодавча регламентація існування і діяльності органів студентського самоврядування. Так, у 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон України „Про освіту”, в якому містилося визначення органів громадського самоврядування в освіті і їх основні права. У 1993 році з’являються „Типові правила внутрішнього розпорядку в студентських гуртожитках навчальних закладів Міністерства освіти України”, в яких регулювалася діяльність студентського самоврядування в гуртожитках. Через три роки Кабінет Міністрів України своєю постановою затвердив „Положення про вищий навчальний заклад”, в якому містився розділ „Органи студентського самоврядування у вищому навчальному закладі”.

Документи визначали основні завдання органів студентського самоврядування: забезпечення і захист прав та інтересів студентів, зокрема стосовно організації навчального процесу; забезпечення виконання студентами своїх обов’язків, сприяння створенню відповідних умов для проживання і відпочинку студентів; сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об’єднань, клубів за інтересами, організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями; сприяння працевлаштуванню випускників; участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами [7, с. 197].

Взявши за основу положення нормативних документів, з урахуванням специфіки ВНЗ, на основі статутних вимог студентське самоврядування здійснювалося на рівні групи, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту студентів, типу та специфіки вищого навчального закладу студентське самоврядування здійснювалося на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів ВНЗ.

Вищим органом студентського самоврядування були загальні збори (конференція) студентів вищого навчального закладу, на яких затверджувалися положення про студентське самоврядування, обирався виконавчий орган, визначалася його структура і термін повноважень, заслуховувалися його звіти.

Цікавий досвід розвитку студентського самоврядування в 90-х рр. був придбаний у Львівському політехнічному університеті, одному з найстаріших вищих технічних закладів Європи, який має давні традиції цієї студентської ініціативи.

З набуттям Україною незалежності в інституті виникла колегія студентів – організація, яка виконувала функції студентського

самоврядування, представляла інтереси всіх студентів університету. Поряд з колегією активно працювала профспілкова організація студентів та аспірантів. У 1999 з метою підвищення ефективності роботи та консолідації зусиль ці дві організації об'єдналися в одну з найбільших та найефективніших молодіжних організацій на території України. Метою роботи організації була консолідація студентства університету для широкого виявлення студентських проблем, захисту їх інтересів, прав, свобод на всіх можливих рівнях: університету, держави, Європи і світу.

Очолював організацію голова студентського самоврядування. Він призначав голів відділів та комісій, які в свою чергу входили до складу президії вищого виконавчого органу самоврядування. Відділи працювали над безпосереднім виконанням основних завдань організації: соціальний відділ, який відав соціально-правовим захистом, займався малозабезпеченими студентами, стежив за дотриманням прав і свобод молоді університету, поселяв молодь в гуртожитках студентського академістечка. Завдяки роботі відділу студенти, мали можливість відпочити в спортивно-оздоровчих таборах Львівської політехніки на Чорному морі (р. Алушта, р. Коблево) і Карпатах (сміт Славське). Для ефективної роботи в структурі відділу була створена житлово-побутова і оздоровча комісії, міжнародний відділ налагоджував зв'язки з іншими громадськими організаціями України та за кордоном, допомагав студентам реалізувати себе у міжнародній діяльності, брав участь та організовував конференції, семінари, тренінги, навчальні курси тощо. Подорожі давали можливість студентам побачити визначні пам'ятки, вивчити мову і культуру інших країн, знайти нових друзів в Україні і за її межами. Відділ співпрацював з великою кількістю студентських організацій різних університетів, молодіжними та громадськими організаціями різного рівня; культмасовий відділ займався дозвіллям студентів, організовував найрізноманітніші за тематикою вечірки, щорічний традиційний фестиваль „Весна політехніки”, в якому брали участь не тільки студенти університету, а й гості з інших міст України та з-за кордону. Були традиційними фестиваль КВК – „Осінь політехніки”, акції з нагоди Міжнародного дня студента, Нового року, посвяти першокурсників, художні, культурні та розважальні заходи.

В план роботи органів студентського самоврядування, окрім організації культмасових заходів та дозвілля студентів, повинно обов'язково входити також залучення юнаків і дівчат до наукової діяльності. Вищим координуючим органом студентського наукового товариства є конференція з її представників, на якій розглядаються найважливіші питання функціонування цього студентського об'єднання [8, с. 88 – 89].

Не стояли осторонь студентських проблем державні молодіжні структури. У деяких областях Комітети (Управління) у справах молоді прагнули розвивати у молоді навички самоврядування, навчали студентів управляти молодіжними колективами. Були створені молодіжні ради,

комітети навчальних закладів, молодіжні парламенти – об'єднання голів студентських рад вузів, шкіл регіону [9, с. 60].

Певні надії на демократизацію вищої школи, розширення участі молоді в управлінні навчальними закладами з'явилися в кінці 80-х – початку 90-х років в зв'язку з появою студентських організацій: Студентське братство, Українська студентська спілка (УСС), Спілка української молоді (СУМ) та Спілка незалежної української молоді (СНУМ).

Якщо оцінювати студентський рух на рубежі 80-х – 90-х рр., то варто зазначити, що він не був спрямований тільки на вирішення суто професійних проблем студентства. Один з лідерів українського студентського союзу В.Кириленко, даючи оцінку цьому періоду студентського руху вказував, що осередки УСС не збиралися цілком і повністю занурюватися у вир профспілкової роботи, невідомо якої діяльності було більше в кожному конкретному її осередку – профспілкової чи суто політичною [10, с. 77].

З часом студентський рух поступово починає згасати. У 1993 році фактично припинив свою діяльність Союз українського студентства. Пішла в суто політичну сферу Український студентський союз, злившись з Молодим Рухом. Припинили свою діяльність Студентські братства, які раніше діяли у багатьох вузах України. Причиною цього, на наш погляд, є те, що отримання Україною незалежності, вибір нових політичних орієнтацій розвитку країни, капіталізація економіки зробили певні переорієнтації життєвих наміри молоді. Крім того, активісти студентського руху кінця 80-х – початку 90-х рр. вийшли студентського віку, почали влаштовувати своє життя.

В 90-х р. у багатьох вузах України з'явилася така форма студентського самоврядування як парламенти. Умовно дублюючи законодавчий орган країни, ця молодіжна самоорганізована структура взяла на себе функції по захисту інтересів студентів на рівні групи, факультету, вузу в цілому. Формування парламенту відбувалося з-за виборів до нього представників від кожного факультету чи інституту. У студентському парламенті функціонували сектора, комісії та професійні центри.

В план роботи цього молодіжного органу самоврядування входив збір сесій, на яких обговорювалися найважливіші проблеми студентства. Нерідко рішення студентських парламентів були предметом розгляду на радах факультативів і вузів. Однією з особливостей роботи парламентів було те, що у своїй діяльності вони прагнули вирішувати молодіжні проблеми, залучаючи до цього не тільки керівництво факультету і вузу, але й громадські організації, місцеві державні органи, яким було небайдуже студентське життя. Прикладом дієвості такої студентської самоорганізованої структури був молодіжний парламент Харківського національного університету ім. В. М. Каразіна, який був утворений за ініціативи студентів історичного факультету в кінці 90-х рр.

18 вересня 1999 року в університеті на всіх курсах тринадцяти факультетів відбулися вибори майбутніх парламентарів. Через тиждень на установчих зборах молодіжного парламенту делегати - представники від кожного факультету прийняли „Положення про діяльність студентського парламенту”, обрали Раду студентів і Голову парламенту.

Згідно статутним вимогам Студентський парламент повинен створити умови для більш повного розкриття творчого потенціалу університетської молоді, обговорювати та прагнути до вирішення проблем навчально-виховного процесу, підтримуючи при цьому відносини з адміністрацією вузу, громадськими організаціями і місцевими державними органами.

Парламент обирався терміном на один рік. До нього входило 66 представників тринадцяти факультетів університету. Сесії парламенту скликалися раз в семестр. Постійно діючим виконавчим органом цієї молодіжної структури була Рада студентів, складалася з голови Ради, його заступників, керівників структурних відділів та одного представника від кожного факультету. У складі парламенту функціонувало п'ять комітетів: соціально-правовий, науковий, комітет міжвузівських зв'язків, культурно-масовий і оздоровчий.

При парламенті постійно діяла громадська приймальня, в якій кожен студент міг звернутися зі своїми проблемами, пропозиціями. Відчутну допомогу парламенту в організації юридичних консультацій, працевлаштуванні, у проведенні лекцій і семінарів надавало представництво Харківського фонду „Молодіжні перспективи” [11, с. 129].

На жаль, не скрізь і завжди функціонування органів студентського самоврядування відповідало своїм програмним намірам. Нормативні вказівки щодо діяльності цього молодіжного громадського формування, якими воно керувалося у своїй діяльності, не давали їм можливості діяти самостійно, на свій розсуд робити те, що відповідало інтересам молоді, захищати її права. Органи студентського самоврядування були підконтрольні адміністраціям вузів, факультетів, відділень, курсів. І як наслідок цього, діяльність органів студентського самоврядування мала декларативний, показовий характер. Прикладом можна взяти основний напрямок студентського життя – навчання. Незважаючи на те, що в практиці роботи вузів було випадки, коли деякі викладачі недостатньо професійно проводили заняття, у взаєминах зі студентами допускали приниження їх честі та гідності, проте з боку органів студентського самоврядування реакції на ці порушення залишалися нульовими.

Проблемою розвитку цього молодіжного формування було і те, що в 90-х рр. не було чітко визначеної компетенції органів студентського самоврядування, тобто певних прав і обов'язків. Також не було визначено їх юридичного статусу, що не давало права студентам вступати у цивільні відносини, мати відповідне фінансування і т. д.

У 1999 р. на розгляд Верховної Ради був поданий Закон України „Про вищу школу”, в якому прописано розділ з розвитку студентського самоврядування в вузах країни під назвою „Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах”. Недоліком цього законопроекту стало те, що безпосередні учасники студентського самоврядування не брали участі в його обговоренні. Депутати просто забули про них, і як наслідок, був прийнятий закон далекий від досконалості і потреб студентів принаймні в тій частині, яка стосувалася студентського самоврядування.

Аналіз студентського самоврядування 90-х рр. ХХ ст. у вузах України дозволяє зробити наступний висновок, що ця форма громадянської активності студентів мала певні позитивні риси, простежувалася тенденція до його розвитку на демократичних засадах. Разом з тим студентське самоврядування мало суттєві недоліки, які знецінювали його та викликали недовіру. Критичний аналіз функціонування студентського самоврядування в перше десятиліття незалежності України, пошук нових підходів до його вдосконалення в останні роки дає надію на те, що ця форма громадянської активності студентської молоді має тенденцію до невинного розвитку.

Список використаної літератури

1. Студенческое самоуправление как неотъемлемая составляющая демократизации школы / Степко М., Болубаш Я., Шинкарук В. и др. – М., 2005 – 124 с. **2. Студенческое** самоуправление для „чайников”. – 2005. – 236 с. **3. Европейская** практика студенческого самоуправления в университетах Украина. – Винница, 2005. – 328 с. **4. Костюченко О.** Новаченко М. Студенческое самоуправление – важная форма осуществления социалистической демократии // Советское право. – 1990. – № 7. – С. 66 – 68. **5. Левковский Б.** Студенческое самоуправление в Украина: современное состояние и перспективы развития. – Симферополь, 2005. – 178 с. **6. Кравченко А.** Студенческое самоуправление: перспективы сотрудничества // Образование. – 2006. – № 24 – С. 31. **7. Государственная** молодежная политика в Украине: Словарь нормативно-правовых актов. – Днепропетровск. – 2003. – 197 с. **8. Справочный** материал о положении молодежи и ход реализации молодежной политики в Украине. – М., 1997. – С. 88 – 89. **9 Головенко В. А.** Украинское молодежное движение: История и современность / В. А. Головенко, А. А. Корниевский. – М., 1994. – 77 с. **10. Мельников Д. А.** Участие студенческой молодежи в управлении делами вузов: история и современность / Д. А. Мельников // Научный вестник Черновицкого университета. История. – Черновцы, 2000. – Вып. 9697. – 199 с. **11. Кулик В.** Студенческое движение: проблемы и перспективы / В. Кулик // Молодая нация. – 1996. – № 3. – 152 с.

Чумак М. М. Студентське самоврядування у вищих навчальних закладах України (90-ті роки ХХ ст.)

У статті досліджується процес розвитку студентського самоврядування у ВНЗ України першого десятиліття її незалежності. Автор вважає, що в досліджуваний період студенти зробили тільки перший крок до справжньої, демократичної за змістом молодіжної ініціативи. У період становлення української суверенної, соціальної, правової держави значної ваги набуває проблема залучення молоді до управління навчальними закладами, розвитку студентського самоврядування. Актуальність досліджуваної проблеми обумовлюється і тим, що українська освітня галузь стала на шлях інтеграції з Європейським співтовариством, прагне працювати за принципами Болонського процесу, в якому студентство у сфері управління навчальними закладами розглядається як партнер, важлива роль в управлінні вищою освітою відводиться саме студентським спілкам. Однак в цій діяльності студентів ще простежується формалізм і адміністрування, яких слід позбутись на шляху формування особистості студента.

Ключові слова: студентське самоврядування, організація, студентський парламент, університет, молодіжний рух.

Чумак М. М. Студенческое самоуправление в высших учебных заведениях Украины (90-е годы ХХ ст.)

В статье исследуется процесс развития студенческого самоуправления в ВУЗах Украины первого десятилетия ее независимости. Автор считает, что в исследуемый период студенты сделали только первый шаг к настоящей, демократической по содержанию молодежной инициативы. В период становления украинского суверенного, социального, правового государства значительного веса приобретает проблема привлечения молодежи к управлению учебными заведениями, развития студенческого самоуправления. Актуальность исследуемой проблемы обусловливается и тем, что украинская образовательная отрасль стала на путь интеграции с Европейским сообществом, стремится работать по принципам Болонского процесса, в котором студенчество в сфере управления учебными заведениями рассматривается как партнер, важная роль в управлении высшим образованием отводится именно студенческим союзам. Однако в этой деятельности студентов еще прослеживается формализм и администрирование, от которых следует избавиться на пути формирования личности студента.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, организация, студенческий парламент, университет, молодежное движение.

Chumak M. Student Self-Government in the Universities of Ukraine (90-th Years of XX Century)

The article explores the process of development of student self-government in the Universities of Ukraine of the first decade of its independence. The author believes that in the analyzed period students have made only the first step to this, the democratic content of the youth initiative. In the period of formation of the Ukrainian sovereign, social, legal state, significant weight becomes a problem of attraction of youth to the educational institutions management, development of student self-government. The vitality of the problem is due to the fact that Ukraine's education sector is on the path of integration with the European community, is eager to work on the principles of the Bologna process, in which the students in the administration of educational institutions is considered as a partner, an important role in the governance of higher education is given exactly students' unions. However, in this activity students have traced formalism and administration, which must be eliminated on the way of formation of the personality of the student. Analysis of student self-90s in the universities of Ukraine allows to conclude that this form of civil activity of the students had some positive features, the tendency was observed to its development on democratic principles. However, the student government had significant shortcomings that devalue its aroused mistrust of him in boys and girls, which hampered its development. A critical analysis of the functioning of the student self-government in the past decade, search of new approaches to its improvement in recent years, gives us hope that this form of civil activity of the youth tends to improve in the future will be fully responsible for his own present, democratically oriented nature.

Key words: student government, organization, student Parliament, the University, the youth movement.

Стаття надійшла до редакції 06.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2014 р.

Рецензент – д. пед. н., проф. Ваховський Л. Ц.